

state and non-state «actors» as a result of illegal and non-transparent provision of the private benefits to the public officials»[2, с. 23-24]. Common corruption should be considered as the illegal acts of persons providing administrative services to the public at the level of consumer relationship.

Despite that the democratic changes in Central and Eastern Europe countries began in the early 90s of the twentieth century, the certain anti-corruption steps have been taken about 10-15 years later.

Regarding the lustration procedures in the countries of Central and Eastern Europe, they started immediately in the early 1990s. Among the types of lustration there should be isolated the public, the economic and the political types. It should be noted that the greatest effect made the lustration in the Baltic republics. In other countries of the region (in the Visegrad Four countries and Bulgaria) the lustration processes had been implementing with the significant difficulties.

Anti-corruption policy and lustration process in the states of the Central and Eastern Europe shows that the transformation of the political system has some dependence from their successful implementing, but the democratization should be seen as a complex of measures, including those with constitutional and economic nature.

Key words: anti-corruption policy, lustration, political system, transformation, state government, integration.

УДК: 329.11

К. Є. ПАЛЬШКОВ

ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕВАНШУ ПОСТРАДЯНСЬКИХ ЕЛІТ В ЛИТВІ У 1992-1993 РОКАХ ТА ПОЛІТИКА НОВОЇ ВЛАДИ

Розглядаються передумови втрати влади суспільно-політичним рухом «Саюдіс» в Литві у 1992-1993 роках. У якості головних чинників поразки на парламентських та президентських виборах демократичних сил, автор подає нераціональне розставляння «правими» пріоритетів у проваджуваній політиці на користь ідеологічної боротьби, на фоні стрімкого погіршення економічної ситуації в державі.

Одночасно, розглядається зміна політичних стратегій екскомуністичною елітою, яка в наслідок демократичних виборів отримала кредит довіри від суспільства на реалізацію власних ініціатив.

Ключові слова: вибори, Європейський Союз, НАТО, приватизація, внутрішня політика, зовнішня політика.

© ПАЛЬШКОВ Костянтин Євгенович – кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

Пальшков К. Е. Политические предпосылки реванша постсоветских элит в Литве в 1992-1993 годах и политика новой власти

Рассматриваются предпосылки потери власти общественно-политическим движением «Саюдис» в Литве в 1992-1993 годах. В качестве главных факторов поражения на парламентских и президентских выборах демократических сил, автор подает нерациональное расставление «правыми» приоритетов в проводимой политике в пользу идеологической борьбы, на фоне стремительного ухудшения экономической ситуации в государстве.

Одновременно, рассматривается изменение политических стратегий экс-коммунистической элитой, которая в результате демократических выборов получила кредит доверия от общества на реализацию собственных инициатив.

Ключевые слова: выборы, Европейский Союз, НАТО, приватизация, внутренняя политика, внешняя политика.

Palshkov Kostantyn. Political preconditions of excommunist elites revenge in Lithuania in 1992-1993 and politics of the new government

This article deals with the preconditions of socio-political movement "Sąjūdis" lost it's power of in Lithuania in 1992-1993. As major factors of defeat in the parliamentary and presidential elections the democratic forces, the author takes the irrational distribution "right" priorities in implementing policies in favor of the ideological struggle, on the background of rapidly deteriorating economic situation in the country.

At the same time, is considered a change of political strategies excommunist elite that gained the trust of the society to implement their own initiatives as a result of democratic elections.

Key words: elections, European Union, NATO, privatization, domestic policy, foreign policy.

Із програшем у 1992 році парламентських виборів у Литві втратили владу реформатори із «Саюдіса» – суспільно-політичного руху, що наприкінці 80-х рр. ХХ ст. виступив опонентом комуністичній владі у боротьбі за відновлення литовської державності. Виборовши незалежність для Литви, «саюдісти» однак, не змогли перебудуватися з ідеологічної боротьби на прагматичне протистояння кризовим викликам національній економіці, в наслідок чого повноваження на реалізацію власний антикризових стратегій отримали представники колишньої партійної номенклатури.

Із здобуттям незалежності від СРСР глобальною проблемою для «Саюдіса» очолюваного відомим лідером руху В. Ландсбергісом, стала втрата головного політичного ворога в особі комуністів. Оскільки безпосередній вплив Москви пішов у минуле, а Демокра-

тична партія праці Литви (ДППЛ), під дахом якої об'єдналася реформістська ланка колишньої номенклатури на чолі із харизматичним лідером А. Бразаускасом, доклала максимум зусиль задля позбавлення колишнього ідеологічного обліку, ведення антикомуністичної риторики у «перебудовному» форматі стало малоефективним. Націоналістичний «Саюдіс» став заручником власних поглядів та переконань. Досягнувши головної мети у вигляді здобуття незалежності «Саюдіс» виявився неготовим надати адекватну відповідь новим викликам, що постали перед самостійною Литвою. Втім, замість прагматичної ідеологічної перебудови керівництво «Саюдіса» вдалося до спроб формування у масовій свідомості образу ворога в особі ДППЛ. За переконанням «саюдістів» саме ДППЛ продовжувала зберігати основну небезпеку для литовців через потенційний реванш колишньої номенклатури.

У підсумку ж на порядок денний вийшли проблеми не ідеологічного, а економічного характеру, адекватної відповіді на які уряд Г. Вагнорюса підтримуваний «саюдістами» не знайшов. По мірі загострення кризи закономірно охолоджувалась підтримка команди В. Ландсбергіса. І хоча покласти всю відповідальність на реформаторів було б неправильним, адже у подібній економічній кризі на початку 1990-х років опинилися всі без виключення республіки колишнього СРСР, причини зміни громадських настроїв слід вбачати у недалекоглядній стратегії нової влади, яка була заснована перш за все на антирадянській тактиках. Зокрема, з метою дискредитації колишніх партійних кадрів та співробітників органів безпеки «Саюдісом» було ініційовано запровадження цілої низки по суті «люстраційних» механізмів. Разом з тим, окрім критики представників колишнього режиму моральній обструкції та ліквідації піддавалися різного роду радянські інституції на зразок колгоспів та радгоспів.

У ситуації, що склалася справжнім іспитом для всіх політичних сил, та в у першу чергу для ДППЛ та «Саюдіса» мали стати вибори до парламенту 1992 року. Нова литовська влада розуміла, що для продовження своєї каденції необхідно скласти сильну конкуренцію ДППЛ. Втім, особливістю вказаного етапу слід вважати поступове витиснення ідеологічної компоненти з підґрунтя протистояння політичних сил, що тепер починали виходити з раціональних та прагматичних позицій. Революційна ейфорія стрімко лишала литовське

суспільство, а заклики до боротьби із «уявним» ворогом та продовження апелювання до демократичних цінностей, в умовах економічної кризи на очах втрачали свою ефективність. Тепер замість духовних благ запит пересічних громадян вочевидь стосувався проблем матеріального характеру, що продовжували загострюватись.

Не на користь «правого» «Саюдіса» виступало і те, що після грамотного переформатування називати ДППЛ «лівою» можна було скоріше умовно. Декларуючи такі цінності демократії як приватна власність та ринкова економіка, партія А. Бразаускаса зовсім не налягала на стратегічному поглибленню відносин із Росією, не говорячи вже про спроби реанімації минулого, у чому своїх опонентів постійно намагався викрити В. Ландсбергіс.

Таким чином, сильних аргументів в руках очільника литовської революції ставало все менше.

Хоча, окрім, ДППЛ і «Саюдіса» та низки менш впливових політичних сил, партійне поле наповнилося низкою нових партій, що доповнювалося активними об'єднавчими процесами, саме протистояння ДППЛ та «Саюдіса» продовжувало превалювати на партійно-політичному просторі напередодні вказаних виборів.

Реально оцінюючи власну політичну вагу частина партій зробили вибір на користь об'єднання із головними суб'єктами політичного процесу ДППЛ та «Саюдісом». Однак, якщо входження до складу ДППЛ носило персоніфікований характер, то блок Союз «За демократичну Литву», об'єднав у своїх лавах «Саюдіс», Союз литовських політичних в'язнів, Литовську Партію Зелених, та Хартію громадян Литви. У складі об'єднань на вибори також пішли Християнсько-демократична партія, Литовський союз політичних в'язнів і засланців, та Ліберально-демократична партія; Литовський Національний Союз (таутининки) та Партія незалежності; Литовський християнсько-демократичний союз та Національна спілка молоді – «Молода Литва»¹. В той же, час достатня кількість партій аби не втрачати власну самобутність, розчинившись у блоках поруч із більш іменитими учасниками перегонів вирішили приймати участь у виборах самостійно. Перш за все серед таких партій слід виділити Литовську соціал-демократичну партію та Союз поляків Литви.

У підсумку, на парламентських виборах 1992 року впевнено перемогла ДППЛ, яка складалася з ліберальних та прагматичних пред-

ставників колишньої республіканської номенклатури. Самі ж вибори 1992 року слід рахувати початком етапу консолідації партійного середовища Литви.

Наступною стадією боротьби політичних сил у Литві мали стати президентські вибори 1993 року. На відміну від А. Бразаускаса який після перемоги веденої ним політичної партії на виборах став головою парламенту, В. Ландсбергіс не став висувати свою кандидатуру на вибори голови держави. І після проваленої виборчої компанії до Сейму такий хід виглядав абсолютно виправданим адже потенційний програш В. Ландсбергіса який продовжував ідеологічно уособлювати «Саюдіс» у боротьбі за посаду президента був би логічним продовженням глибокої кризи правих реформаторів. Враховуючи ж те, що не висунути свого кандидата на участь у президентських перегонах означало б фактичний кінець «Саюдіса», керівництвом політичної сили було прийнято відповідне кадрове рішення. Кандидатом від «саюдістів» став Стасіс Лозорайтіс, представник емігрантських кіл, сім'я якого жила у США, та діючий посол Литви у вказаній країні.

Будучи представником литовської еміграції С. Лазорайтіс був абсолютного новим лицем для національного політикуму. Емігрантський образ С. Лазорайтіса вдало доповнювався західними манерами й стилем поведінки, що в цілому «підкупувало» його прихильників.

Стосовно тактики участі у виборчій компанії, слід зазначити, що висування його кандидатури «Саюдісом» виглядало дещо формальним, адже як сам С. Лазорайтіс та і «саюдісти» розуміли небажаність явного сумісного позиціонування, через імідж реформаторів, що істотно похитнувся. Сам же С. Лазорайтіс у ході президентської компанії заявляв про необхідність компромісних рішень, зокрема, він анонсував, що у випадку обрання його президентом, він готовий до активної співпраці із А. Бразаускасом. «Європейськість» та обрана риторика схилили на бік С. Лазорайтіса достатню кількість підтримки з боку не тільки «Саюдіса», а інших політичних сил так, що на майбутніх виборах він став безальтернативним опонентом А. Бразаускасу.

І все ж переконливу перемогу на президентських виборах здобув А. Бразаускас, що був для пересічних литовців незрівнянно ближчим

ніж С. Лазорайтіс. Для електорату А. Бразаускас залишався відомим лідером найбільшої в країні партії, із добре відомими професійними якостями підкріпленими значним політичним досвідом.

В цілому ж виграш А. Бразаускасом президентських виборів слідувало розцінювати як перемогу литовської демократії. Як зазначив з цього приводу Д. Фурман: «Цей перший епізод мирної демократичної ротації влади перетворює владу демократів, які перемогли на владу демократії та права, відкриває шлях для становлення системи, у якій ротація влади – норма»². Хоча формально тріумфальне повернення А. Бразаускаса і можна було розцінювати як певний реванш старої системи, говорити про реальну схожість не можна було. Зміни на рівні програми та цінностей ДППЛ порівняно із дореволюційною КПЛ були фундаментальними, а демократична і проєвропейська риторика А. Бразаускаса та його послідовників не змушували сумніватися у справжності ідеологічної перебудови.

Поразку ж С. Лазорайтіса слідувало сприймати як не більш ніж втрату довіри демократами, зокрема, їх ідейним лідером В. Ландсбергісом, політична платформа яких похитнулася внаслідок кризових явищ, що охопили незалежну Литву.

Втім реальність демократичних намірів А. Бразаускасу та очолюваної ним ДППЛ тепер слід було довести на практиці, адже доки як у литовському суспільстві так і у міжнародній спільноті все ж зберігалися певні побоювання щодо істинності відкритості та безпечності політики, яку декларувала нова влада, яка за результатами парламентських і президентських виборів отримала повний карт-бланш.

Прийшовши до влади А. Бразаускасу слідувало вирішувати велике коло завдань та проблем як у зовнішній так і у внутрішній політиці. У зовнішньополітичній діяльності, їх було варто розподілити на дві групи. По-перше із визначенням євроатлантичного напрямку інтеграції необхідно було виконувати умови необхідні для вступу у ЄС та НАТО. По-друге влагоджувати низку невирішених питань із Росією. При цьому, за нагальністю вирішення другий напрям не поступався у пріоритетності першому. Так, під час знаходження у влади «Саюдіса», антиросійська риторика якого унеможливлювала конструктивний діалог із Москвою вирішення нагальних питань порядку денного було неможливим. У своєму ставленні до радянського минулого лідер «саюдистів» В. Ландсбергіс залишається послідовним і сьогодні, коли

відповідаючи на питання щодо кризових явищ у ЄС він зазначає: «Виходити не має куди, тільки в болото СРСР / Росії»³.

На відміну від безапеляційної щодо Росії дипломатії «саюдистів», А. Бразаускас та його соратники більш виважено підходили до вибудовування міждержавних відносин із РФ, в якій бачили, якщо не стратегічного, то все ж дуже важливого партнера Литви. І все ж, незважаючи на готовність нової литовської влади до конструктивної співпраці із Москвою, як довів подальший хід подій, відкритість Вільнюса не варто було переоцінювати. Саме за президентства А. Бразаускаса Литва подала заяви про вступ до НАТО та ЄС. Як відзначає В. М. Завадський, із другої половини 1990-х, коли стала спостерігатися переорієнтація експорту країн Балтії зі Сходу на ринки ЄС, почалося і практичне зближення із регіоном ЄС⁴. До речі, своєю прозахідною політикою А. Бразаускас фактично обеззброював своїх політичних опонентів, риторика яких ґрунтувалася здебільшого на критиці російського напрямку співпраці литовського лідера.

В той же час однак, продовжували лишатися не вирішеними питання що стосувалися наступних проблем, а саме: російського військового транзиту через територію Литви до Калінінграду (Вільнюс відмовився укладати з цього питання угоду, у відповідь на що РФ довго відмовлялася надати литовським експортерам необхідний режим найбільшого сприяння у торгівлі, від чого економіка Литви понесла серйозні збитки); компенсації збитків, які на думку Вільнюса понесла Литва від «радянської окупації», вимоги чого Росія вважала абсурдними; делімітації кордону, коли гасло «Не віддамо ні п'яді території», що до Другої світової війни належала Східній Пруссії, не сприяло покращенню двосторонніх відносин⁵. І все ж згодом найважливіші питання були вирішені. Зокрема, Литвою першою з пострадянських республік Балтії узгоджено кордон із РФ. Так, 24 жовтня 1997 року у Москві були підписані Договір про російсько-литовський державний кордон та Договір про розмежування виключної економічної зони і континентального шельфу у Балтійському морі (набув чинності у серпні 2003 року)⁶. При цьому, вимоги щодо компенсації Росією «збитків від окупації» звучали дедалі менш наполегливо. Досягнуті ж із Росією домовленості безумовно слід відносити до вагоміших досягнень А. Бразаускаса.

Якщо у зовнішньополітичній діяльності, як було зазначено вище, паралельно із владнанням найгостріших питань із Російською Федерацією, було потрібно підтверджувати євроатлантичний курс, то на внутрішній арені нагального вирішення вимагали два глобальні завдання: стримуючи кризові явища стабілізувати національну економіку, та впроваджувати ринкові реформи. І оскільки на першому етапі свого впровадження наведені напрями складно не назвати взаємовключними, слід гадати, що метою нової влади було мінімізувати негативний вплив реформ на рівень життя литовських громадян.

Керуючись обраною стратегією, Литвою було проведено багато в чому показову та соціально орієнтовану приватизацію. Особливо важливо те, що значення приватизації та механізмів її проведення для пострадянських країн важко недооцінити, адже в силу успішності здійснення вона мала стати запорукою цивілізованого переходу до ринкової економіки, формування середнього класу, розвитку підприємництва тощо.

Одразу слід відзначити гласність і прозорість приватизаційного процесу, що до речі стало типовою ознакою для всіх пострадянських республік Балтії. До проведення приватизаційних процедур максимально було відкрито доступ інститутам громадянського суспільства, зокрема, ЗМІ, які одразу інформували громадськість про можливі порушення. За таких умов приватизація у Литві та інших країнах Балтії стала по справжньому заходом національного масштабу за яким слідувала вся країна. Втім головною відмінною рисою приватизації «политовські» стало не застосування процедури банкрутства, тоді як головний акцент було зроблено на реструктуризації державних підприємств до початку приватизації. У той же час, на початковому етапі приватизації персонал отримав можливість придбати відносно дорогі середні, а іноді й великі підприємства за допомогою приватизаційних чеків, що були індивідуальними, й не передбачали вільного обігу. Наведена особливість дозволила уникнути наслідків у вигляді «приватизаційних аукціонів», і майже 75 % працівників промислових підприємств отримали свою частку у власності в таких підприємствах. Перший етап приватизаційного процесу, який здійснювався за рахунок здебільшого приватизаційних чеків та отримав назву «ваучерного» продовжувався до 1996 року. У цей період придбалися перш за все житлові приміщення, що знаходилися у власності держави, та

акції підприємств, де працювали громадяни, що отримали ваучери. Населення у такий спосіб стало власником більшої частини квартир-ного фонду, а також підприємств промисловості й сільського господарства. Отже, населення отримало реальну можливість прямої участі у процесі роздержавлення національної власності, що забезпечило формування широко прошарку власників, як підгрунття середнього класу. Наступність же у рішеннях А Бразаускаса політики «саюдістів» тут слід вбачати у тому, що власне спеціальний державний інвестиційний фонд який, на вигідних умовах продавав акції членам колективів було створено ще у 1991 році⁷.

Втім повністю знешкодити соціально-економічні ризики після виходу із СРСР А. Бразаускасу та ДППЛ було вкрай складно. Хоча у національній економіці намітилася низка позитивних тенденцій, інфляція, безробіття, невчасна виплата заробітної плати, знецінення банківських збережень, ось лише основні лиха, які гостро відчули пересічні литовці. Недивно що соціально-побутові труднощі населення викликали поступове знецінення авансу довіри наданого А. Бразаускасу та його ДППЛ на виборах.

Будь-які негативні явища у республіці неодмінно ставали предметом критики опонентів, які очевидно розраховували на отримання політичних дивідендів. Зокрема, зростаюче соціальне розшарування, якого не вдалося уникнути використовувалось «Саюдісом», який після парламентських виборів 1992 року був реорганізований на партію «Союз Вітчизни/Литовські консерватори». При цьому, номінальні «праві» колишні «саюдісти», критикували номінально «ліву» ДППЛ, що була вимушена проводити необхідні але непопулярні реформи. Втім, незважаючи на те, що на даному етапі номінальне ідеологічне розмежування у партійно-політичному секторі почало розмиватися, «екссаюдістам» було вкрай потрібно збереження за ДППЛ ярма «екс-комуністів», а за собою «іміджу» рятівників нації. Так, становище ДППЛ дедалі ускладнювалось її окремішністю у партійному середовищі, через брак політичного партнерства із іншими силами.

Отже, ДППЛ поступово втратила підтримку суспільства, що стало слідством скоріше не провалу реформ у внутрішній та зовнішній політиці, а небажанням пересічних литовців ділити з урядом знегоди перехідного часу. Слід відзначити, що вичерпавши свою драматичну роль, взявши на себе всю відповідальність у самий

скрутний для пострадянської Литви час, А. Бразаускас та ДППЛ не вдавалися до спроб у будь-який спосіб залишитись у владі, прецеденти чого ставалися по окремих пострадянських республіках.

Загалом же А. Бразаускас став для Литви знаковою фігурою. Будучи класичним представником радянської номенклатури, та очоливши республіканський осередок КПРС згодом він став одним з ініціаторів скорішого вступу Литви до євроатлантичних структур. Аналізуючи життєвий шлях А. Бразаускаса автори праці «Політика в особах (Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти)» справедливо зазначають, що «в його характері – не амбітність понад усе, а політичний прагматизм»⁸. Завдяки дипломатії А. Бразаускаса, його каденція стала періодом вирішення найважливіших питань для зміцнення щойно відновленої литовської державності. Зберегти ж повагу суспільства колишньому комуністу у бурхливому політичному середовищі 1990-х допомогли харизма, та наполегливе бажання привести незалежну державу до Європи, із якою литовці нерозривно пов'язували свою державу.

1. *Lithuania*. Parliamentary elections 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www2.essex.ac.uk/elect/electer/Lt_er_nl.htm. 2. *Фурман Д.* Общее и особенное в политическом развитии постсоветской России и других стран СНГ / Д. Фурман // Прогнозис. – 2006. – № 3(7). – С. 91-114. 3. *Пусліс Д.* Вітаутас Ландсбергіс: свою державу маємо плекати, як сад / Д. Пусліс // Литва – історія успішного вибору. – 2013. – С. 14. 4. *Завадський В. М.* Європейська інтеграція країн Балтії (1991-2004 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. С. 10. 5. *Мухеев В.* Потенциал вражды versus сотрудничества / В. Мухеев // Pro et Contra. – 1998. – Т. 3. – № 2. – С. 55. 6. *Російсько-литовские отношения* (Справка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mid.ru/ns-reuro.nsf/348bd0da1d5a7185432569e700419c7a/58a7f3f65d1aa09ec325758200330e25?OpenDocument>. 7. *Симонян Р. Х.* Сравнительный анализ экономических реформ в России и странах Балтии / Р. Х. Симонян // Мир России. – 2007. – № 3. – С. 54. 8. *Політика в особах (Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти)* : навч. посібник / [Р. В. Балабан, С. Г. Брехаря, Г. І. Зеленько та ін.] ; за заг. ред. проф. Ф. М. Рудича – К. : ППіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – С. 316.

Palshkov Kostantyn. Political preconditions of excommunist elites revenge in Lithuania in 1992-1993 and politics of the new government

After Lithuania seceded from the USSR power in the state passed into the hands of representatives of socio-political movement "Sajūdis", which was fighting for the restoration of independence since the late 80's.

The conditions in which Lithuania was like the other former Soviet republics, gaining independence implied not only the transition to qualitatively different, democratic foundations in the state structure organization and life of society, but also the fight against the crisis in the economic sector, which was subject to a fundamental transformation too. However, this fact has attracted enough attention from the reformers of 'Sąjūdis', sufficient number forces of which were still focused on the fight against ex communists. This reformer's of 'Sąjūdis' ideological uncompromising complicates the resolution of urgent problems on the agenda both in domestic and in foreign policy, greatly.

On the background of a difficult economic situation, interest in the forthcoming parliamentary and presidential election campaigns increased. Now, only the will of Lithuanian citizens had to answer the question of who will govern the country further - the reformers, who have won in the struggle for independence, the fight for independence, but were not ready to the economic challenges, or former Communists, who have passed an ideological renewal, and ready to take over responsibility for the future of Lithuania.

As a result of both parliamentary and presidential elections former communist which led by their charismatic leader Algirdas Brazauskas, the professionalism of which was well acquainted to Lithuanians, was won

New government had to solve simultaneously a number of issues both in domestic and in foreign policy.

Tasks that came to the forefront in the country are: the stabilization of the national economy, and the continuation of market reforms. The key to an effective transition to a market economy, the formation of the middle class, business development, etc. was the holding of largely indicative and socially-oriented privatization.

In their turn, global foreign policy issues were designated in two areas: the resolution of accumulated differences in relations with Russia, as well as the fulfillment of the conditions for accession to the European Union and NATO. At the same, it is difficult to talk about the priority of any of the directions since failure to fulfill any of the above tasks would be greatly complicated the prospects for the development of international cooperation between Lithuania.

The most urgent unsolved problems with Russia were: the Russian military transit through Lithuania to Kaliningrad; the compensation damages, which in the opinion of Vilnius, Lithuania suffered from the "Soviet occupation"; delimitation of the border. At the same, difficult in the historical context of bilateral relations between Lithuania and Russia have been significantly complicated by the anti-Russian rhetoric of "Sąjūdis".

Several of agreements with Russia, relations with which A. Brazauskas regarded with rationalism and consistent Euro-Atlantic integration policy should be referred to the significant achievements of the new government.

Although a number of positive trends in the foreign and domestic policy outlined, the crisis has not been overcome completely. Inflation, unemployment, delayed payment of wages, depreciation of bank savings and etc., will have a negative determining the level of electoral support inevitably, eventually resulted in lower ratings A. Brazauskas and his political force. Criticism of the government, which was forced to conduct un-

popular reforms, as supplemented by the stigma of "the former Communists", which has a negative effect on the prospects for inter-party cooperation.

Thus, eventually A. Brazauskas and his associates lost power, but it should not be considered as failures in implementing policies as the reluctance of the Lithuanian society to continue sharing with the government of the hardships of the transition period.

Yet deep qualitative reformatting former communists and their subsequent policy have allowed implementing a number of effective decisions and actions, and that the main identified succession and irreversibility of the democratic processes in the Lithuanian.

Key words: elections, European Union, NATO, privatization, domestic policy, foreign policy.

УДК 321.1

Г. Г. ТАРАНЕНКО

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Розглянуто роль громадянського суспільства у євроінтеграційних процесах. Проаналізовано вплив неурядових організацій на інтеграцію до європейських структур та вироблення спільних цінностей у рамках країн-членів Європейського Союзу.

Визначено, що представники громадянського суспільства відіграють вагомую роль у євроінтеграційних процесах, як серед країн-членів ЄС, так і для країн-кандидатів на вступ до економічного і політичного союзу. Неурядові актори є присутнім чинником інтегративних процесів, а отже цей ресурс може активно використовуватись нашою країною для успішної адаптації європейського досвіду та приєднання до структур ЄС.

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз (ЄС), громадянське суспільство, неурядові організації (НУО), третій сектор, Європейська політика сусідства (ЄПС), Асоціація Україна-ЄС, громадський моніторинг, нові транснаціональні актори, зона вільної торгівлі.

Тараненко А. Г. Роль гражданского общества в евроинтеграционных процессах

Рассмотрена роль гражданского общества в евроинтеграционных процессах. Проанализировано влияние неправительственных организаций на ин-